

УДК 330.1:631.152.3

Сухоставець А.І.

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки,
Сумський національний аграрний університет

ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ НА СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ АГРАРНОЇ СФЕРИ

У статті розглянуто вплив глобалізаційних процесів на соціальний капітал аграрної сфери. Глобальна конкуренція в працевлаштуванні, яка сьогодні притаманна Україні, що супроводжується переселенням в інші країни Європейського Союзу, може підштовхнути крупні аграрні підприємства переносити виробництво в країни, де зарплати та соціальний захист працівників є більш низькими. Важливими передумовами для формування соціального капіталу є високий рівень міжособистісної довіри в системі горизонтальних і вертикальних відносин в умовах глобалізації, а також рівень доступу громадян до засобів зв'язку і масової інформації, які висвітлюють ці питання. Доведено, що процеси глобалізації повинні перейти до соціального виміру, що в майбутній перспективі дасть змогу підняти на більш високий рівень сільськогосподарське виробництво та буде сприяти покращенню продовольчої безпеки країни.

Ключові слова: глобалізація, глобалізаційні процеси, капітал, соціальний капітал, аграрна сфера, національна економіка.

ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ
НА СОЦИАЛЬНЫЙ КАПИТАЛ АГРАРНОЙ СФЕРЫ

Сухоставець А.И.

В статье рассмотрено влияние глобализационных процессов на социальный капитал аграрной сферы. Глобальная конкуренция в трудоустройстве, которая сегодня присуща Украине, сопровождающаяся переселением в другие страны Европейского Союза, может подтолкнуть крупные аграрные предприятия переносить производство в страны, где заработная плата и социальная защита работников являются более низкими. Важными предпосылками для формирования социального капитала является высокий уровень межличностного доверия в системе горизонтальных и вертикальных отношений в условиях глобализации, а также уровень доступа граждан к средствам связи и массовой информации, которые освещают данные вопросы. Доказано, что процессы глобализации должны перейти к социальному измерению, что в будущей перспективе позволит поднять на более высокий уровень сельскохозяйственное производство и будет способствовать улучшению продовольственной безопасности страны.

Ключевые слова: глобализация, глобализационные процессы, капитал, социальный капитал, аграрная сфера, национальная экономика.

THE IMPACT OF GLOBAL PROCESSES ON SOCIAL CAPITAL OF AGRICULTURAL SPHERE

Sukhostavets A.

The article considers the influence of globalization processes on the social capital of the agrarian sphere. The global jobs competition, which is inherent in Ukraine today, accompanied by migration to other countries of the European Union, can prompt large agrarian enterprises to transfer production to countries where wages and social protection of workers are lower. An important prerequisite for the formation of social capital is the high level of interpersonal trust in the system of horizontal and vertical relations in the context of globalization, as well as the the level of access of citizens to the means of communication and mass media that cover these issues. It has been proved that the processes of globalization should shift to the social dimension, namely the formation of social capital in agrarian enterprises, which in the future will allow raising agricultural production to a higher level and will contribute to the improvement of food security of the country.

Keywords: globalization, globalization processes, capital, social capital, agrarian sphere, national economy.

Постановка проблеми. Сучасний світ потребує вирішення багатьох актуальних питань, одним з яких є формування соціального капіталу. Якщо для підприємств промисловості це питання почалося підніматися та розглядатися раніше, то для аграрних підприємств сьогодні воно є актуальним. Це пов'язано з причинами та процесами, які відбуваються в суспільстві та світовій економіці.

Термін «глобалізація» використовується для характеристики цілої низки економічних, культурних, соціальних та політичних змін, які вплинули на форму-

вання світової спільноти, економічних, політичних та соціальних зв'язків. Це привело до інформаційної революції, транснаціонального переміщення товарів, послуг і капіталу.

За визначенням Парламентської Асамблеї Ради Європи «глобалізація може бути описана як більш тісна економічна інтеграція всіх країн світу в результаті лібералізації та подальшого збільшення об'єму і різноманітності міжнародної торгівлі товарами і послугами, падіння цін на транспорт, зростання інтенсивності міжнародного проникнення капіталу, величезне зростання

глобальної робочої сили і прискореного поширення технологій у світовому масштабі, зокрема зв'язку» [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових досліджень і публікацій показує, що науковці приділяють увагу формуванню соціального капіталу та системи соціальних функцій сучасних держав та моделей, а також впливу на них глобалізаційних процесів. Ці питання частково знайшли своє відображення в окремих наукових роботах. Серед вчених можна вирізнити таких, як, зокрема, О. Агарков, Ф. Бродель, С. Гавриш, П. Герст, Ж. Дерріда, Ш. Домінік, М. Кастельс, Д. Родрік, В. Сало, Дж. Стігліц, Г. Томпсон, С. Хоффман, Б. Юськів. Але сучасна економіка та глобалізація вимагають постійних змін щодо вивчення процесів впливу останньої на формування соціального капіталу. В роботах науковців нині недостатньо вивчено питання соціального капіталу аграрної сфери разом з глобалізацією.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження впливу глобалізаційних процесів на формування соціального капіталу аграрної сфери.

Вклад основного матеріалу дослідження. Глобалізація сьогодні має вплив на всі основні сфери життя, економіку, управління та соціальну організацію, а також має як негативні, так і позитивні аспекти.

Вона створює такий рівень зв'язків, що приводить до виникнення глобальних рухів, наприклад створення соціального капіталу аграрних підприємств. В економічній сфері глобалізація асоціюється з розвитком капіталізму як економічної системи, часто на основі віри в саморегулювання ринків. Глобалізація сприяє розвитку економічної свободи та піднімає рівень життя в усьому світі, навіть якщо у відносному вираженні розрив між багатими і бідними зростає.

На думку Джозефа Стігліца, сучасні економісти часто називають те, що підтримує єдність суспільства, «соціальним капіталом». Брак уваги до мінімальних заходів соціального забезпечення уповільнює процес реструктуризації, і невтішними, на нашу думку, є висновки автора щодо констатації такого факту: «рідко коли різниця між надіями і реальністю була такою великою, як у випадку переходу від комунізму до ринку. Існує загальна згода щодо того, що життєвий рівень більшості людей істотно знизився, що віддзеркалюється багатьма соціальними показниками» [2, с. 157–159].

Глобалізація тісно пов'язана з розвитком суспільної міжнародної торгівлі та глобального розподілу виробництва товарів і послуг за рахунок скорочення бар'єрів у міжнародній торгівлі, таких як, зокрема, експортні мита, тарифи, імпорتنі квоти, скорочення обмежень руху капіталу.

Вступ України до СОТ (Світова Організація Торгівлі), яка контролює і лібералізує міжнародну торгівлю, яка займається регулюванням торгівлі між країнами-членами, забезпечує основу для переговорів та оформлення торгових угод, а також процес вирішення спорів, спрямованих на забезпечення дотримання учасниками угод СОТ, привели до збільшення соціального капіталу аграрних підприємств за рахунок розширення ринків збуту сільськогосподарської продукції, зв'язків між різними суб'єктами господарювання, нарощування позитивного іміджу українських виробників.

Тому одним з результатів Міжнародної конференції з питань фінансування розвитку (18–22 березня 2002 р.

у м. Мехіко) щодо глобалізації було ухвалення «Монтеррейського консенсусу» (Monterrey Consensus). Його тезами є те, що «кожна держава несе головну відповідальність за власний економічний і соціальний розвиток, а роль національної політики і стратегій переоцінити неможливо. Водночас національна економіка є тісно пов'язаною з глобальною економічною системою, і, зокрема, ефективне використання торговельних інвестиційних можливостей може допомогти країнам вести боротьбу з бідністю. Глобалізація створює як можливості, так і проблеми. Держави, що розвиваються, і держави з перехідною економікою стикаються з особливими труднощами у вирішенні цих проблем і використанні цих можливостей. Глобалізація має бути всеохоплюючою і справедливою, і існує нагальна необхідність у розробленні та здійсненні політики і заходів на національному і міжнародному рівні (за умови всебічного та ефективного сприяння цих держав) з метою забезпечення їм сприяння у прийнятті ефективних заходів стосовно вирішення проблем і використання цих можливостей» [3].

Процеси глобалізації мають як позитивний так і негативний вплив на країни та їх економіки. Тому постає питання оцінки цього впливу, що важливо для таких країн, як Україна. Оцінка впливу глобалізації може бути кількісною та якісною. До цього питання найбільш детально підійшли швейцарський Інститут дослідження бізнесу (KOF) [4] Міжнародна організація Carnegie Endowment for International Peace (CEIP) [5]. Вищенаведені системи за допомогою індексів дадуть змогу розраховувати індекс глобалізації в кількісному виразі. Перша система проводить оцінку індексу для 123 країн, інша – для 62.

Індекс рівня глобалізації країн світу (KOF) створений у 2002 році при Швейцарському економічному інституті (KOF Swiss Economic Institute) за участю Федерального Швейцарського технологічного інституту (Swiss Federal Institute of Technology). Індекс позиціонується як комбінований показник, який дає змогу оцінити масштаб інтеграції тієї чи іншої країни в світовий простір і виконати порівняння різних країн за його компонентами.

Всі країни, досліджувані в рамках Індексу, оцінюються по 24 показникам, об'єднаними в три основні групи глобальної інтеграції:

Економічна глобалізація – обсяг міжнародної торгівлі, рівень міжнародної ділової активності, торговельні потоки, міжнародні інвестиції, тарифна політика, обмеження і податки на міжнародну торгівлю тощо (Ige).

Соціальна глобалізація – рівень культурної інтеграції, відсоток іноземного населення, міжнародний туризм, міжнародні особисті контакти, обсяг телефонного трафіку, поштових відправлень, транскордонних грошових переказів, інформаційні потоки, розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури тощо (Igs).

Політична глобалізація – членство держав в міжнародних організаціях, участь в міжнародних місіях (включаючи місії ООН), ратифікація міжнародних багатосторонніх договорів, кількість посольств та інших іноземних представництв в країні тощо (Igp).

Він обчислюється як сума своїх складових: $I_g = 0,34 * I_{ge} + 0,37 * I_{gs} + 0,29 * I_{gp}$ із відповідними ваговими коефіцієнтами. Розрахунки цього коефіцієнта за 2017 рік наведені в табл. 1.

Таблиця 1. Рейтинг країн світу за індексом глобалізації (KOF) (2017 рік)

Рейтинг	Країна	Індекс
1	Нідерланди	92,84
2	Ірландія	92,15
3	Бельгія	91,75
4	Австрія	90,05
5	Швейцарія	88,79
25	Польща	81,32
27	Сполучені Штати Америки	79,73
45	Україна	70,24

Джерело: складено автором на основі [6]

Як можемо бачити з табл. 1, Україна посідає 45 місце в рейтингу з досить високим коефіцієнтом 70,24, тоді як країни, які стоять останніми в списку, мають значення індексу менше 30,00.

Система СЕІР додатково включає ще один індекс – технологічний, – що також обчислюється як сума вказаних складових з рівними ваговими коефіцієнтами. Порівняльний аналіз цих індексів дає змогу зробити висновок про те, що технологічний індекс за системою СЕІР разом з персональним відповідає складникам соціального індексу KOF.

Аналіз інших індексів дає змогу зробити висновок, що всі вони використовують в основі три основні з деякими варіаціями. Аналіз країн за індексами глобалізації показує, що у процесі глобалізації продовжують нарощувати свій економічний статок багаті країни, а зменшувати – бідні, до складу яких відносяться африканські країни. Та ця відстань між групами країн з кожним наступним роком збільшується.

Незважаючи на негативні наслідки, глобалізація має і позитивні аспекти. Тому громадський рух та ефективний суспільний вплив на рішення міжнародних організацій сприяють встановленню балансу між інтересами бізнесу та соціальними інтересами світової спільноти. Тому ми вважаємо, що повинні бути розроблені шляхи,

які спрямовані на використання переваг глобалізації та мінімізації їх негативного впливу.

У соціальній сфері глобалізація суттєво вплинула на рівні і умови зайнятості та на соціальні права працівників аграрних підприємств. Глобальна конкуренція в працевлаштуванні, яка сьогодні притаманна Україні, що супроводжується переселенням в інші країни Європейського Союзу, може підштовхнути крупні аграрні підприємства переносити виробництво в країни, де зарплати та соціальний захист працівників є більш низькими.

В результаті цього Україна може залишитися без інвестицій в сільськогосподарське виробництво або працівники будуть погоджуватися на менш сприятливі умови, які часто називають соціальним демпінгом, що негативно вплине на формування соціального капіталу аграрних підприємств.

Важливими передумовами для формування соціального капіталу є високий рівень міжособистісної довіри в системі горизонтальних і вертикальних відносин в умовах глобалізації, а також рівень доступу громадян до засобів зв'язку і масової інформації, які висвітлюють ці питання. Від рівня міжособистісної довіри залежить готовність людей вступати у взаємовідносини один з одним, що відповідає принципам глобалізму. А широкий доступ громадян до засобів зв'язку і масової інформації дає змогу розширити географію соціальних контактів і сприяє зміцненню національної єдності, створюючи в людей почуття причетності до актуальних для суспільства подій та проблем [6].

Висновки з проведеного дослідження. На нашу думку, процеси глобалізації повинні перейти до соціального виміру, а саме формування соціального капіталу в аграрних підприємствах, що в майбутній перспективі дасть змогу підняти на більш високий рівень сільськогосподарське виробництво та буде сприяти покращенню продовольчої безпеки країни [7]. Подальші розвідки ми вбачаємо в удосконаленні оцінки глобалізації та її впливі на формування соціального капіталу аграрних підприємств.

1. *The Social dimension of globalisation* [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://www.etuc.org/documents/social-dimension-globalisation#.Wbkd_NJYnQ.

2. Стігліц Дж. Глобалізація та її тягар / Дж. Стігліц ; пер. з англ. А. Іценка. – К. : ВД «КМ Академія», 2003. – 252 с.

3. Монтеррейський консенсус Міжнародної конференції по фінансуванню розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/monterrey.shtml.

4. KOF Konjunkturforschungsstel der ETH Zurich [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.kof.ch/globalization.

5. Carnegie Endowment for International Peace [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.atkearney.com; www.foreignpolicy.com.

6. *Індекс глобалізації стран мира по версии KOF. Гуманитарная энциклопедия // Центр гуманитарных технологий, 2006–2017 (последняя редакция: 2 октября 2017 года)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gtmarket.ru/ratings/kof-globalization-index/info>.

7. Петрос О. Передумови формування та оцінка перспектив реалізації соціального капіталу як чинника економічного розвитку / О. Петрос // *Український соціум*. – 2014. – № 1 (48). – С. 90–98.

8. Сухоставець А. Глобальні виміри формування соціального капіталу аграрних підприємств / А. Сухоставець // *Підприємство, бухгалтерський облік та фінанси: національні особливості та світові тенденції : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 15–16 вересня 2017 року)*. – К. : ГО «Київський економічний науковий центр», 2017. – С. 22–24.

E-mail: olena.slavkova.snau@gmail.com